

Hármas História

Véletlenszerű beszélgetés alkalmával, egy ismerős felhívta figyelmemet egy „régí könyvre”, amelyet a családja több generáció óta nagy becsben tart. Mivel a kezdőlapja hiányzik a könyvnek, ezért nem lehet pontosan tudni a mű címét és kiadási évét, csak a szerzőjét. Miután kezembe vehettem a művet, nagy érdeklődéssel kezdtem el lapozni. Már az első lapok olvasásakor kiderült, hogy a Haller család egyik tagjának a munkája, keletkezésének ideje pedig a XVII. század. Tovább forgatva a lapokat, a harmadik fejezet elején a szerző teljes neve is ismertté vált, aki nem más, mint hallerkői báró Haller János.

Ezután következett a tulajdonképeni történelmi munka. Fellapoztam a lexikonokat, a korra vonatkozó szakirodalmat és böngésztem a világhálón. Mindezek eredményeként sikerült megállapítani, hogy egy 1681-1682-ben íródott műről van szó, amelynek a címe *Hármas História*, és valószínűleg 1695-ben nyomtatták ki

a kolozsvári nyomdában. Később több kiadást is megért: Pozsony, 1751, 1767; Debrecen, 1765, 1865; Pest, 1795; Buda, 1757.

A továbbiakban nézzük meg, ki is volt a több mint 300 éve készült mű szerzője? Haller János Kőváron született 1626 körül, Haller István kükküllői főispán és országos tábornok, valamint Kendi Judit második fiaként. Testvére, Haller Gábor naplóíróként vált ismertté, és a családhoz méltó, jelentős tisztségeket töltött be Erdélyben. Adatok hiányában tanulmányairól nem sokat tudunk, de műveltségéből következtethetjük, hogy ő is, mint bátyja, külföldi egyetemeken tanult.

A könyv szerzője korán lépett a közpályára, s folyton emelkedett a hivatalok rangfokozatán. Nejevel, Kornis Katalinnal boldog házasságban élt. Jelen volt az 1657. november 1-je és 3-a között Fehérváron tartott országgyűlésen. 1658-ban Erdélyben – a feljegyzések szerint – egyszerre két fejedelem neve is szerepel, a II. Rákóczi György és Barcsay Ákosé. Haller Barcsaynak Bécsbe küldött követe volt. Gyanítható, hogy Mikola Zsigmond tatár rabságba léte alatt (1657–61) ő volt előbb a helyettes, majd állandó főispánja Torda megyének. 1668-ban ő volt az egyik fejedelmi biztos, amikor a Várad környékéről Tordára betelepített lakosokat az adományozott telkekbe beiktatták.

Kemény Jánosnak is híve volt; Apafi alatt főispán és tanácsos. 1677-ben Béli Pál mozgalmával tartott, ezért 1679. november 7-én elfogták, majd Fogarasban várfogságra ítélték. A rabság idején, 1679 és 1683 között írta a *Hármas História*t és a *Békeséges türésnek Paizsa* című munkáit. Szabadulása után, 1684. március 8-án adófelügyelővé nevezték ki.

1685. október 24-én Apafi negyedmagával Bécsbe küldte az I. Lipóttal kötendő egyezség ügyében. Itt tartózkodott 1686. július 5-ig, amikor I. Lipót a könnyelmű fiát, Haller Józsefet elzáratta. 1691-ben az új kormányzók tagjai közé választották mint tanácsost és kincstartót. 1695-ben tisztségeiről lemondott, 1697. február 28-án Szentpálon, 71 éves korában elhunyt.

A *Hármas História*t vallási nevelés szándékával írta, hiszen kijelenti, hogy ezeket a történelmi könyveket többnyire a világi írók kellene papírra vessék, de ők egy-egy személyt vagy államot dicsőítenek, és nem az Istent. Ő maga keresztény szellemben fogalmazza a régmúlt eseményeit. „Sokat gondolkodtam arról, ha méltó volna-e a Trója históriájának magyar nyelvre való fordításában munkálkodnom: mely históriát annyi rendbéli régi tudós emberek tettek pennájokra; de mint hogy azok a bölcsek pogányok lévén, az ők gondolattok után jártak inkább, és oly vétkes találmányokkal toldották azt a jeles históriát, melyekben mind lehetetlenség, mind vétek volt...”

A szerző művét rokonának, Haller Pálnak ajánlotta: „A Tekintetes és Nagyságos Úrnak Haller Pálnak, Kükküllő Vármegyének Fő Ispánjának, az Erdélyi Méltóságos Fejedelemnek Tanácsának, egy testvér Atyámfíának személye előtt akartam kedvet keresni

véle, kivel én gyermekségemtől fogva együtt nevelkedtem...”

A kötet – szerkezeti felépítését tekintve – három nagy „könyvből” tevődik össze. Az első rész *Nagy Sándor dolgairól* szól 69 oldalon keresztül, feleleveníti a makedón császár hőstetteit, valamint életének jelentősebb állomásait. Ezt követi a második nagyobb rész, a *Példabeszédekről, istenes magyarázatokkal együtt*, ami 289 oldalon ókori történelmi példákat magyaráz keresztény szemlélet alapján. A harmadik könyv, *A Trója veszedelméről. Melyet az oszlopról nevezetett Guidó, Messéna városának Bírója hozott rendbe, és írt Deák Históriaiba* címet viseli, egy fordítás, ahol a szerző 214 oldalon keresztül meséli el Trója pusztulását.

Formátum szempontjából is érdekesnek mutatkozik a könyv, hiszen a 16x22 cm-es lapokon már használták mind a hasábos, mind az egész oldalas szövegnyomtatást (Kolozsváron 1550 óta működött nyomda). Háromféle nagyságú betűméretet alkalmaztak, nagybetűs részként a fejezeteket bevezető előszó jelenik meg, majd közepes betűkkel íródott a szöveg a harmadik fejezet 118-as oldaláig, ahol már nagyon apró betűkkel folytatják a következő 96 oldalt. Elképzeléseim szerint ennek a takarékoság volt az oka, figyelembe véve, hogy a szerző saját pénztárcáját terhelte a további nagyobb terjedelem, és amint tudjuk, az adott korban egy mű kinyomtatása majdnem egy vagyona került.

Mind a három „könyv” külön oldalszámozással van ellátva, ami szintén azt jelzi, hogy nem egyértelműen összefüggő a három rész, ugyanakkor mindegyik végén „laistrom” (tartalomjegyzék) található.

A könyv megőrzése és fennmaradása bizonyítja, hogy Székelyföldön is fontosnak tartották mind a magyarországi, mind az erdélyi nyomdáknak készült művek olvasását és átörökítését. A megőrzött kötetek manapság felbecsülhetetlen értékkel bírnak.

Demeter Csanád

Anekdóták az Erdélyi Lapok hasábjairól

Az öregúr

A koronázás napján Deák Ferenc nem vett részt a ragyogó ünnepségekben. Nem akarta, hogy a közérdeklődést egy pillanatra is elvonja a koronától. Az „Angol Királynő” egyik ablakából nézte végig a ragyogó menet elvonulását az Eskü tér felé, s onnan a ragyogó díszbe öltözött palotába. Úgy állt, hogy senki se vegye észre.

Az ünnepségek végeztével, úgy egy óra felé, Mikes János, Bethlen Farkas, Kálnoky Pál, Eszterházy Kálmán lejöttek az Angol Királynőbe, hogy mint rendesen, az öregúrral ebédjenek. No meg, hogy referáljanak is neki a fényről, a pompáról, amely oly nagymértékben megnyilatkozott e napon.

De az öregúr nem volt az asztala mellett. Holott ilyenkor más napokon pontosan ott ült, s minthogy napjában csak egyszer étkezett, hát igazi fejedelmi étvággyal látott kedvenc ételeihez.

Pepi, az öregúr kedves pincére, akit Bécsből hozott le annak idején, nagy titkolózással világosította fel az urakat, miközben a szemöldökeivel valóságos csodákat vitt végbe.

– C! C! Nagy nap, nagy nap! Sok ágyúlövés reggel! Harangok. Zászlók. Iszonyú nagy nap! A király a koronával, paláttal, a karddal! Vágás jobbra, vágás balra; aztán ismét jobbra, balra: a világ négy tájéka felé. Bandériumok, zászlós-urak, püspökök! Nagy nap!

– Hát az öregúr hol van?

Pepi hihetetlen dolgokat mívelt a szemöldökeivel.

– Nagy kitüntetés, nagy dolog! A király el van fáradva, megérkezik a várba; leveti a palástot, leteszi a koronát. – Hívják ide az öregurat! C, c! A futár elindul. Felhívja a királyhoz. Kéri, hogy menjen fel. Hozatunk egy komfortáblit, János, a lohndiner felül a bakra. Elmentek. C, c!

Az urak hát magukra kezdtek az ebédhez.

Úgy fél három óra tájban érkezett meg az öregúr. Nyugodt komolysággal lépett be, mint rendesen. Az urak köszöntek neki, de nem akarták kérdezni. Ő pedig nem szólt, hanem hozzálátott az ebédhez, szó nélkül. Nagyon éhes volt. Egy félóra múlva megszólal mégis Mikes János:

– Hát, hogy vót? ...

Deák Ferenc csak egy kis szünet után felelt, csöndesen, itt-ott nagy szüneteket

hagyva a szók között.

– Hát, ... tudja Tutor, ... ott volt Öfelsége, ... aztán bejött a királyné ... a gyermekekkel, ... aztán ... a mai napot emlegették...

Erdélyi Lapok, 1. évf. (1908) 2. sz. 47-48.

Hol van Sebesi Samu?

A mi kedves íróársunk, Sebesi Samu az 1900. esztendő márciusának a végén elindult szalonkázni.

Olvasta a lapokból, hogy megérkeztek a szalonkák. Magához vette tehát a puskáját, a nyakába vetette a vadásztarisznyáját, amely arról nevezetes, hogy a legtöbb horog, de a legkevesebb szalonka szokott rajta fityegni. És kiment ezekkel a dolgokkal az erdőre. Az erdő igen szép volt. Tele volt a pezsdlő élet illatával. Amerre Sebesi Samu a puskáját meg a tarisznyáját hordozta, mindenütt kankalinok nyíltak, békák ümmögtek. Csak éppen szalonkák nem virítottak. Nem baj. Szalonka ugyan ismét nem lett, de lett egy szép tárca az *Ellenzékben* azzal a címmel, hogy *Az erdő ébredése*. Elolvasta ezt Bartha Miklós Budapesten, és nyomban írt egy szép levelet Sebesinek. „Kedves Samu! Az erdő ébredését igazán szépen megírtad. Láttam a rügyet s éreztem a termékenyülés illatát, melegét. Ha ott vagyok, ugyanazt láttam, hallottam volna meg, amit te. A lehelet, a vérkeringés, a csók a legjobb költői ötletek közé tartozik. Ölel szerető bátyád: Miklós.”

Meg is címezte, amint illik: „Sebesi Sámuel bíró úrnak, Kolozsvár.” A posta már akkor is igen lelkiismeretes volt. Tüvé tette a „címezett”-ért Kolozsvárt. Amit bizonyít mai napig a levélen a különböző becsületes postások következő írása:

„A kir. törvényszéknél nincs.”

„A táblánál nincs.”

„A járásbírósnál nincs.”

És ez mind igaz volt. Sebesi Samu nem törvényszéki bíró, nem is táblabíró, se nem járásbíró; hanem már akkor is falusbíró volt. Ott volt az irodája a Sétatér utcában. Ezt pedig ma Bartha Miklós utcának hívják. Tehát Sebesi Samu a Bartha Miklós utcában volt.

Erdélyi Lapok, 1. évf. (1908) 2. sz. 47-48.

A parajdi Só-szorosban (fent)

Pál Zoltán koszorút helyez Bányai János sírjára (lent)

Szakács Sándor a Nap-hegy vulkáni kőzeteiről tart előadást (lent)

Lásd cikkünket a 2. oldalon a Bányai János emlékezetének jegyében szervezett székelyföldi geológustalálkozóról

